

життєвих навичок URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/65427/

5. Міхеєва О. Ю. Кібербулінг як соціально-педагогічна проблема. *Молодий вчений*. 2018. №11(63). URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/11/60.pdf>

6. Онкович Г. В. Медіаосвіта як інтелектуально-комунікативна мережа. *Вища освіта України*. 2008. № 3. Д. 1. Тем. вип. Наука і вища освіта в Україні: міра взаємодії. С.130–137.

7. Підгорна Т. Деякі аспекти організації інформаційної безпеки учнів. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2014. №6. С. 70–78.

8. Ремех Т.О. Формування навичок інформаційної безпеки засобами громадянської освіти. РОППО. 2023. С. 47–50
https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735267/1/%D0%A0%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D1%85_%D0%A0%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D0%BB%D1%8E%D1%82%D0%B8%D0%B9_materialv-47-50.pdf

9. Шепенюк І. Медіаграмотність як необхідна складова професійної компетентності сучасного педагога. Збірник статей Шостої міжнародної науково-методичної конференції «Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи». Київ.: Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2018. С. 178–180.

Бровко К. А.

КОД НАЦІЇ: ВПЛИВ МЕДІА ТА СОЦМЕРЕЖ НА ІДЕНТИЧНІСТЬ МОЛОДІ

Стаття присвячена аналізу впливу медіа та соціальних мереж на формування національної ідентичності сучасної української молоді, особливо в умовах інформаційного суспільства та воєнних дій. Метою дослідження є виявлення ключових механізмів, за допомогою яких соціальні медіа платформи конструюють національну свідомість молодого покоління. Особливу увагу приділено визначенню потенційних ризиків, пов'язаних із поширенням дезінформації, пропаганди та іншими цифровими загрозами, що можуть впливати на національну самоідентифікацію молоді. Матеріали можуть слугувати основою для розробки стратегій інформаційної безпеки та медіаграмотності, спрямованих на захист національної ідентичності молодого покоління.

Ключові слова: національна ідентичність, молодь, соціальні мережі, медіа, інформаційне суспільство, війна, інформаційні маніпуляції, цифрові загрози, національна свідомість.

The article is devoted to the analysis of the influence of media and social networks on the formation of the national identity of modern Ukrainian youth, especially in the conditions of the information society and military operations. The aim of the study is to identify the key mechanisms by which social media platforms construct the national consciousness of the younger generation. Particular attention is paid to identifying potential risks associated with the spread of disinformation, propaganda and other digital threats that may affect the national self-identification of young people. The results obtained can serve as the basis for developing information security and media literacy strategies aimed at protecting the national identity of the younger generation.

Keywords: national identity, youth, social networks, media, information society, war, information manipulation, digital threats, national consciousness.

Проблема формування національної ідентичності молоді набуває особливого значення в умовах розгортання повномасштабної війни на теренах України, адже саме в такі кризові моменти відбувається переосмислення цінностей, посилюється роль історичної пам'яті, національної культури та інформаційного простору у формуванні громадянської свідомості молодого покоління. Соцмережі та медіа стають як інструментами єднання та поширення патріотичних ідей, так і засобами інформаційної війни, що впливають на

світогляд та ідентичність української молоді.

Теоретичною основою дослідження є положення та висновки українських та зарубіжних науковців щодо впливу інформаційного простору та соціальних мереж на формування національної ідентичності. Зокрема, вивченню питань цифрової ідентичності та її трансформацій під впливом інформаційних технологій присвячені праці О. Данильяна [3], який аналізує морально-етичні аспекти інформаційного суспільства, та О. Запорожченка [8], який розглядає проблеми особистісної ідентичності в умовах цифрової взаємодії.

Дослідження К. Журби [4] деталізує процес формування національної ідентичності молоді в умовах воєнного стану, підкреслюючи значення моральних цінностей, історичної пам'яті та громадянської активності. Авторка виокремлює внутрішні та зовнішні фактори самоідентифікації, зокрема роль ідеології, релігії та інформаційної безпеки.

Окрему увагу варто приділити дослідженням інформаційного впливу соціальних платформ. Важливим джерелом є аналітичні звіти, зокрема Digital 2024, які підтверджують зростання використання соцмереж, а також статистичні огляди Visual Capitalist, що визначають найпопулярніші платформи та їхню роль у поширенні інформації [8].

Мета дослідження – є аналіз впливу соціальних мереж на формування національної ідентичності молоді в умовах сучасного інформаційного суспільства та війни. Дослідження спрямоване на виявлення ключових механізмів, через які соціальні платформи сприяють конструюванню національної свідомості, а також визначення ризиків, пов'язаних із інформаційними маніпуляціями та цифровими загрозами.

Популяризація соціальних мереж впродовж останніх років підтверджується демографією користувачів соціальних мереж за 2024 рік згідно зі звітом Digital 2024, підготовленим We Are Social та Meltwater.

Так, кількість користувачів соціальних мереж у світі зросла на 5,6 % за останній рік. Середньостатистичний користувач проводить у соціальних мережах близько 2 годин 23 хвилин на день. Основними причинами використання інтернету є пошук інформації (60,9 %), підтримка зв'язку з друзями та сім'єю (56,6 %), перегляд відео та фільмів (52,3 %). Щодо вікової структури, найбільшу активність у соціальних мережах демонструють жінки віком від 16 до 24 років, які витрачають на них у середньому 3 години 10 хвилин на день. В Україні на початку 2024 року було 29,64 млн користувачів інтернету, що становить 79,2 % населення. З них 97 % використовують смартфони для доступу до мережі [9].

В контексті наших наукових пошуків заслуговує на увагу проведене в 2024 році журналістами Visual Capitalist дослідження щодо найпопулярніших соціальних мереж у світі за кількістю користувачів. Відтак, серед найпопулярніших соціальних мереж перше місце посідає **Facebook**: 3,06 мільярда користувачів. На другій позиції відео-хостинг YouTube з 2,70 мільярда користувачів. Третє місце займає месенджер WhatsApp (2,40 мільярда користувачів). Серед найменш популярних виявились **Instagram**: 2,35 мільярда користувачів та **TikTok**: 1,67 мільярда користувачів. Ці дані свідчать про те, що

Facebook залишається найбільшою соціальною мережею у світі, а YouTube та WhatsApp займають відповідно друге та третє місця (див. рис. 1).

Ці дані свідчать про те, що молодь продовжує бути найактивнішою групою користувачів соціальних мереж, що підкреслює важливість розгляду ключових аспектів, що впливають на формування української національної ідентичності молоді.

З метою глибинного аналізу ключового поняття дослідження «національна ідентичність» слід звернутися до наукових розвідок К. Журби, яка трактує її як суб'єктивні переживання належності до українського народу, нації, свідоме прийняття його моральних цінностей через ототожнення і формування відповідної національної Я-концепції, що виявляється у власній самоповазі, національній гідності, вмінні користуватися правами і свободами, справедливості, відповідальності, любові до України та бажанні пов'язати свою долю з долею України [4, с. 1-6]. Учена також пов'язує формування національної ідентичності із розвитком духовної безпеки української нації та виокремлює ключові фактори: внутрішній фактор національної самоідентифікації та зовнішні фактори, що включають ідеологію, ціннісну убезпеченість, релігію та інші.

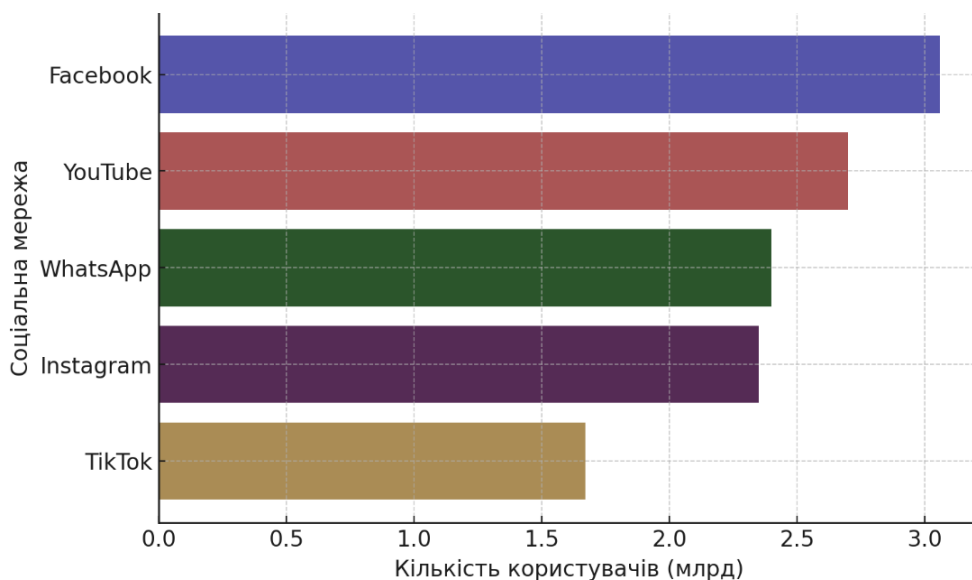

Рис. 1.1. Популярність соціальних мереж у 2024 році (у %)
(Джерело: Visual Capitalist, 2024)

Важливим у цьому аспекті є також прийняття Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13.12.2022 № 2834-IX, який актуалізує важливість досягнення єдності в українському суспільстві шляхом подолання суперечностей соціокультурного, мовного, регіонального характеру на основі європейського та євроатлантичного курсу, забезпечення дотримання конституційних гарантій прав і свобод людини і громадянина [7].

З точки зору О. Данильян та О. Запороженко під постійним впливом читання новин в Інтернеті, соціальних мережах та різноманітних

інформаційних каналах люди поступово починають відриватися від реальності та створювати свій власний віртуальний світ, тобто жити в певній фантазії та ізоляції, що може призвести до кризи ідентичності, наслідками якої є зниження або втрата цілісності, оригінальності та впевненості у своїх соціальних ролях [3; 4].

В інформаційному середовищі людина стикається з декількома типами ідентичностей, які трансформуються під впливом інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ): *ipse* ідентичності (відчуття власної особистості) та *idem* ідентичності (формальні ідентичності, що залежать від контексту, середовища та обставин). Комп'ютерна система накопичує знання, створює профілі, надає ту саму ідентифікацію користувачеві, який не знає про ці профілі та про те, як вони впливають на його IPSE-ідентичність [8].

Індивідуальний світ вводиться у всеохоплюючий, знеособлений віртуальний світ, у результаті чого свідомість втрачає незалежність і відходить від наслідків безвідповідального ставлення до себе та зовнішньої інформації. Сучасна соціальна перспектива полягає в тому, що інформаційне суспільство зміцнило *ipse*-ідентичність як відправну точку для *idem*-ідентичності. Це формування соціальної відповідальності за психічне та психічне здоров'я користувачів з точки зору використання масивної інформації [8].

Соціальні мережі відіграють ключову роль у процесі формування національної ідентичності молоді, адже вони виступають не лише джерелом інформації, а й платформою для комунікації, самовираження та конструювання колективних уявлень про націю [1; 2].

На нашу думку з поміж основних аспектів, що впливають на формування української національної ідентичності молоді слід виокремити наступні.

Інформаційний простір та наративи, (соціальні мережі формують уявлення молоді про історію, культуру, традиції та мову нації). Означене прослідковується крізь популяризацію в TikTok та Instagram після початку повномасштабної війни: відео та reels (*невеликі динамічні ролики з накладенням музики або власної озвучки*) про перехід на українську мову; треків українською мовою, як от «Ой у лузі червона калина»; **флешмоби на підтримку української культури**: акції, як-от #speakUkrainian чи #мовнийчелендж, стимулюють молодь більше використовувати українську.

Такий стрімкий перехід на українську мову зумовлений також прийняттям в період з 2017 по 2023 роки низки нормативно-правових документів, що регулюють обов'язкове використання української мови в телерадіомовленні. Зокрема, 13 жовтня 2017 року набув чинності закон, який встановлює мовні квоти для телебачення. Згідно з цим законом, передачі, фільми та новини українською мовою повинні становити не менше 75 % загальної тривалості програм у проміжках часу між 07:00–18:00 та 18:00–22:00.

Крім того, 16 липня 2019 року набув чинності Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Цей закон посилює позиції державної мови в публічному просторі, включаючи сферу телебачення. Відповідно до цього закону, всі фільми, створені іноземною мовою, повинні бути дубльовані або озвучені українською мовою для

демонстрації на телебаченні.

З 31 березня 2023 року набув чинності Закон України «Про медіа», який ще більше посилює позиції української мови в медіапросторі. Цей закон передбачає, що програми, виконані державною мовою, можуть містити використання інших мов лише в окремих випадках, як-от сталі вирази, короткі фрази чи окремі слова іншими мовами.

Іншим алгоритмом, що сприяє підсиленню або спотворюванню патріотичних наратив є *кіберпатріотизм і активізм*, що прослідковується крізь сторінки в соціальних мережах, які присвячені історичній пам'яті української нації, молодь також використовує соціальні мережі для організації акцій, флешмобів та поширення патріотичного контенту; під час війни в Україні соціальні мережі стали платформою для мобілізації суспільства та інформаційного спротиву.

Прикладом є координація волонтерського руху та гуманітарної допомоги в Telegram, Facebook, Instagram та TikTok, які стали основними каналами комунікації між волонтерами, військовими та цивільним населенням щодо організації збору коштів через різноманітні фонди, як от: Фонд «Повернись живим», UNITED24; екіпірування та закупівлі амуніції, допомоги переселенцям, гуманітарна підтримка, евакуація, тощо.

Слід також зауважити, що соціальні мережі використовуються для протидії гібридній війні та інформаційній маніпуляції, адже через соцмережі можуть поширюватися як правдиві, так і фейкові новини, що впливає на формування або розмивання національної ідентичності. Російська пропаганда активно використовує соціальні платформи для маніпулювання історією та національними почуттями українців.

Під час повномасштабного вторгнення росії в Україну соціальні мережі стали ключовим інструментом комунікації, координації, мобілізації суспільства та ведення інформаційної війни. Вони допомогли швидко організувати допомогу військовим і цивільним, донести правду до світу та протидіяти ворожій пропаганді.

Відтак, TikTok, Telegram, Facebook та YouTube стали полем для інформаційного протистояння ворожим ІІСО (інформаційно-психологічних спецоперацій), а також викриття російських наративів та чат-ботів; українські хакерські групи атакують російські сайти та сервіси критичної інфраструктури ворога.

Соціальні мережі також безперечно стали платформою для моральної підтримки та патріотичного духу суспільства й військових, адже контент, що поширюється у TikTok, Instagram, Facebook, Telegram та стосується військових подій, як от:

- поширення відео про успіхи ЗСУ; оперативні фото та відео з поля бою для міжнародних ЗМІ;

- висвітлення воєнних злочинів росії; формування підтримки серед світових лідерів та громадськості волонтерські ініціативи на підтримку бійців;

- меми та гумор як елемент психологічного спротиву мотивує суспільство та підтримує бойовий дух. До прикладу Байрактар-саунд» став

вірусним у TikTok та YouTube, що створило позитивний інформаційний фон для українців.

Зауважимо, що президент України Володимир Зеленський також активно використовує соцмережі для звернень до: українського народу щодо ходу війни; російських військових злочинів, а також для звернень до міжнародної спільноти.

Отже, соцмережі стали потужною зброєю в руках українців. Вони допомогли згуртувати український народ, підтримати ЗСУ, поширити правду про війну та ефективно протидіяти ворогу. Це ще раз підтверджує, що інформаційний фронт є не менш важливим, ніж бойові дії.

Список використаних джерел та літератури

1. Бровко К. А. *Сучасні підходи використання соціальних мереж у підвищенні пізнавального інтересу студентів до вивчення іноземної мови* Acta Paedagogica Volyniensis № 2. 2022. С. 47-53.
2. Бровко К. А., Сопова Д. О., Дурдас А. П. Етико-поведінкові аспекти впливу соціальних мереж на розвиток пізнавального інтересу студентів до вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням. *Академічні студії*, 2022. С. 3-10.
3. Данильян О. Інформаційне суспільство морально-етичний дискурс. *Інформація і право* № 1. 2014. С. 16–25.
4. Журба К. Формування національної ідентичності зростаючої особистості в умовах воєнного стану: досвід експериментальної реалізації. Вісник НАПН України. № 5(1). 2023. С. 1– 6.
5. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 р. № 2704-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2019. № 21. Ст. 81.
6. Закон України «Про медіа» від 13 грудня 2022 р. № 2849-IX // Відомості Верховної Ради України. 2023. № 8. Ст. 67.
7. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13 грудня 2022 р. № 2834-IX // Відомості Верховної Ради України. 2023. № 9. Ст. 72.
8. Запороженченко О. В. Ідентичність особистості в умовах інформаційного суспільства. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. Випуск 26. 2020. С. 12–16.
9. Офіційний сайт. Український спектр. URL: <https://uaspectr.com/2021/12/12/najpopulyarnishi-sotsialni-merezhi-u-sviti-2022/> (дата звернення 10.02.2025 р.)

Вовк Ю. М.

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ СТЕРЕОТИПІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

У статті розглядаються проблеми дослідження соціальних стереотипів та визначається значущість впливу стереотипів на сприйняття та оцінку студентами соціально-політичних явищ, на формування соціально-політичного мислення та поведінки. Студентство є більш активною та організованою частиною молоді, воно формує значний потенціал та інтелектуальну основу суспільства в майбутньому. Стереотипи формуються під впливом несвідомої колективної переробки та індивідуального соціокультурного середовища, а, також, при цілеспрямованому ідеологічному впливі ЗМІ, які відіграють важливу роль у формуванні національної ідентичності.

Ключові слова. Соціальний стереотип, національна ідентичність, роль, соціальна самореалізація, засоби масової інформації.